

שבת הראי"ה

פנינים מתורתו של הצדיק והחסיד, מרא דארעא דישראל, שר התורה ורועה ישראל
רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

פרשת
כי תבוא

גליון מספר 40

יוצא לאור ע"י ארגון 'אור האורות' להפצת תורת הגה"צ הראי"ה קוק זיע"א ♦ שאלות ותגובות ניתן לשלוח לכתובת: רח' הרב צבי יהודה 6 דירה 3 בת-י, או בדוא"ל: reiyyaa@gmail.com
ליצירת קשר עם הארגון ניתן להתקשר: 0507-583810 ♦ תרומות ניתן להפקיד בבנק הדואר חשבון מט' 20778885 ♦ ניתן לקרוא את העלון גם באתר: www.yeshiva.org.il

אורות הפרשה

תחת אשר לא עבדת את ד' אלהיך בשמחה ובטוב לבב וכח מזו.

מדרגתו לזה הטוב ואין כאן מקום שמחה. א"כ כאשר יהיה לנו דבר שתמיד הוא למעלה ממדרגתנו והוא טוב לנו – אז ראוי לה השמחה התמידית עם כל יושנה, וזהו ענין "בכל יום יהיו בעיניך חדשים", אך מצד שהשמחה תורגש גם בחומר הטביע הבורא ית' שיתחדשו ידיעות חדשות, ויהי דרך השמחה ככל ענין שמחה חומרית ג"כ. אבל כשיתעלה החומר תהיה תמידית השמחה עם תמידיות ההשגה השלמה לגמרי. עכ"פ השמחה באה מצד הידיעה כעילוי ערך העבודה, שהיא למעלה ממדרגתו הרבה, וטוב-לבב – מצד הידיעה שראוי לו לעבוד, בידיעתו אהבתו של האדון ב"ה ליצוריו וכפרט לעם קרובו, כי השמחה במה שתהיה הרבה יותר ממדרגתו לא ייטב בה לבו. ולפ"ז שני לימודים הם: הראשון – רוממות ערך כל העבודה, שהרי היא מקרבת ממש את האדם ליצורו ית', והשני – מעלת נפשו ורוחניותה מצד ענינה, שאע"פ שנטפנה בכל גלולי החומר ח"ו מ"מ "אסא דקאי בני חילפי אסא שמייה ואסא קרו ליה", והיא עומדת בזהרה מצד עצמה, ובידיעת דבר זה עצמו היא מטהרת באמת, כי הוא ענף גדול מענפי תשובה מאהבה. וראוי לסדר הלימודים שיהיו סדורים ומבוררים אצלו ושנונים בפיו ולבבו" [מן הראי"ה, 'מוסר אביך' פרק א' פסקה ח']

ראשית העבודה היא שתהיה בשמחה וטוב לבב. ונראה ששני דברים הם, השמחה בפני עצמה וטוב לבב בפני עצמו. ויש אפשרות לשמחה בלא טוב-לבב והיא אינה רצויה, ויש מקום לטוב-לבב בלא שמחה. והנה הרבה ראו בספרים חיוב העבודה, התורה והתפילה בשמחה, וכפו עצמם לעשות בשמחה, אבל לא ראו בשכלם להשתלם מעט מעט עד שתהיה ראוייה עליהם השמחה בתורה ובתפילה ובכל ענייני עבודת השם ית', א"כ אע"פ שנכנסה בלב רוח שמחה אבל אין לבו טוב עליו, שאינו חפץ בשמחה זו באמת ואינה נוחה לו, רק שהיא חובה עליו. ואפשר להיות שייטב לבבו בעבודה, כי יכיר שראוי לעבוד אדון כל ית', וגם שהוא עצמו ראוי לעבוד כאשר הוא יציר כפיו וחננו דעה והשכל לעבודו, אבל לא יכיר שהעבודה היא דבר גדול למעלה ממדרגתו בעצם ועם זה הוא נאות לו. ועל דבר שהוא למעלה ממדרגתו בעצם ועם זה הוא יפה וטוב לו, ודאי שראוי הוא לשמח, כמו שישמח בבוא אליו דבר טוב מחודש, שכיון שלא הי' לו זה הטוב הרי מעלתו לא הגיעה לזה, וכיון שנתחדש לו הטוב שלמעלה ממדרגתו הוא שמח, אך אחר שכבר זכה אל הטוב ההוא כבר עלתה

אורות הראי"ה

הראי"ה קוק וישיבת וולוז'ין (חלק ד')

לאחר נישואיו התגורר ר' נחום בעיירה אוטיאן, בה כיהן כרב חותנו הגאון ר' דובער.

ר' נחום היה גאון ידוע בתורה, ועם היותו עובד לפרנסתו כסוחר תבואה – עבודה שגרמה לו להסתובב הרבה בכפרים – היה מקפיד לקבוע הרבה עיתים לתורה. סיפר רבי ברוך איזנשטט זצ"ל, רבה של אוטיאן ובנו של ה'פתחי תשובה', כי כשנודמן דין תורה קשה אצל אביו בעל ה'פתחי תשובה', היה מחכה לבואו של ר' נחום מהכפרים, בכדי לצרף אותו לבירור הדין [מפי ר' שמואל קוק, אחיו הצעיר של הראי"ה, מובא ביטל ראי"ה עמ' טו].

באותה תקופה נולד לר' נחום בנו שלמה זלמן. אך למגינת לב, כעבור כמה שנים נפטר האב, ושלמה זלמן היתום גדל ונתחנך בבית אביו חורגו הרב ר' עזריאל ז"ל, רבה של קהילת רציצה. כשהגיע לבחורותו, נסע הנער לישיבת וולוז'ין, בה למד תקופה ארוכה בשקידה והתעלה בתורה, עד שהיה לאחד מטובי התלמידים.

בשנת תרכ"ב נשא ר' שלמה זלמן את מרת פרל זלמטא בתו של הרב רפאל ז"ל, מחשובי העיירה גריבה הסמוכה לדווינסק. לאחר חתונתו הוא המשיך בלימוד תורה, ובמשך שלוש שנים שהה בעיירה טורעץ ושימש את רבה – הגאון ר' אליהו חיים מייזל זצ"ל, שנתפרסם אח"כ כרבה של לודז'. ר' אליהו חיים היה ידוע באהבת ישראל המופלאה שהייתה בו, ואותה הנחיל לתלמידו היקר, ואף הדריכו בדעת תורה והליכות חיים [של הראי"ה עמ' טו – טז].

לאחר כמה שנים עבר הרש"ז לעיירה גריבה, ובט"ז אלול תרכ"ה נולד בנו אברהם יצחק (=הראי"ה). בעיירה זו ייסד הרש"ז ישיבה, בה לימד את תלמידיו, ובהם בנו הראי"ה [עיי' שיחות הראי"ה עמ' נא]. בתקופה מאוחרת יותר שימש כשד"ר לישיבת וולוז'ין, ואח"כ לישיבת 'עץ חיים' הירושלמית. נפטר בירושלים כ"ג שבט תרפ"ט.

בשבועות הקודמים סיפרנו על תקופת לימודו של הראי"ה בישיבת וולוז'ין, ועל החיבה המיוחדת שזכה לקבל מרבו הגאון הנצי"ב – ראש הישיבה. השבוע נספר על אביו של הראי"ה – הגאון רבי שלמה זלמן קוק זצ"ל (שהיה אף הוא תלמיד בישיבת וולוז'ין), ועל קשריו עם הגאון הנצי"ב.

תולדות חייו של הרש"ז קוק

הרב שלמה זלמן הכהן קוק זצ"ל נולד ב"ג אדר תר"ד לאביו הגאון רבי נחום זצ"ל תושב העיירה אוטיאן.

האבא, ר' נחום, למד בצעירותו בישיבת וולוז'ין, והיה מהתלמידים המובהקים בישיבה, ומתוך כך זכה להינשא לביתו של אחד מגדולי תלמידיו של ר' חיים מוולוז'ין.

את הסיפור על שידוכו של ר' נחום, סיפר נכדו מרן הראי"ה:

באותה תקופה טרם היו מנורות נפט בישיבת וולוז'ין, והלימוד בליל שבת היה בחושך גמור. הבחורים היו לומדים בעל פה. באחד מלילי שבת אלו ישב תלמיד הישיבה ר' נחום קוק ושנה את פרקו במרץ. היה זה כשהזר לישיבה אחרי נישואין לא מוצלחים שנסתיימו בגירושין. והנה באותה שבת נודמן לוולוז'ין הגאון ר' דובער יפה זצ"ל (תלמידו של רבינו חיים מוולוז'ין זצ"ל), וכדרכו מנעוריו, עת למד בישיבה הקדושה, בא גם הוא ללמוד בישיבה בליל שבת. קול לימודו הנעים של ר' נחום הגיע לאוזניו, והוא מצא חן בעיניו. קם ר' דובער ממקומו והלך לעבר הקול. כשהגיע אל הלומד, הבחין כי הוא צעיר לימים. מייד שאלו ר' דובער: האם פנוי אתה? והתשובה הייתה: כן. הוסיף ר' דובער: רבה של אוטיאן אני, האם תסכים לקחת את בתי? השיב ר' נחום: כן, ונתקיים השידוך, ור' נחום נשא את מרת פרידא בתיה בתו של ר' דובער [פוקי וולוז'ין לגרמ"צ נריה עמ' 24, וכן ב'שיחות הראי"ה' עמ' לב].

העלון מוקדש לרפואתו של הגאון
הרב מרדכי צמח בן מזל טוב

מתורתו נדפסו הערותיו החשובות לשו"ע וכן הערותיו לספר 'חפץ חיים' (כידוע מן 'חפץ חיים' היה בידידות גדולה עם הרש"י), והם מופיעות בספר 'מצוות ראי"ה' [עמ' צט ואילך]. כמו כן מובאות הנהגותיו בסדר 'עולת ראי"ה' של בנו – מרן הראי"ה [לדוגמא, בח"א עמ' קפו בעניין הלכות תפילה, וח"ב עמ' שצ בעניין סדר הנהגות של ארבעת המינים].

הנצי"ב: "זהו אות משמים!"

בימים ההם כשכתב הראי"ה על כסא רבנותו בזוילמל, שמח אביו ביוצא חלציו שהוא משמש כרב בישראל, ושמחו האחים הצעירים בכואם לבקר את אחיהם, לראות כיצד אנשי קהילתו מוקירים אותו. אך פתאום באו ימים קשים ופרנסת המשפחה התמוטטה, בצרת רבים שפגעה קשות בהרבה משפחות בישראל, ורק סייעתא דשמיא גלויה הוציאה אותם מן המצוקה.

וכך סיפר הראי"ה:

"פרנסתו של אבא הייתה מצויה מחנות למשקאות, והיא גם אפשרה לו להקדיש הרבה עיתים לתורה. והנה נתרגשה צרה על כל העוסקים במשקאות כשנישלה המלכות הרשעה את היהודים מענף פרנסה זה והפכה אותו למנופולין ממשלתי.

בראגתי המרובה לבית אבא, נסעתי אל מרן הנצי"ב וצ"ל לבקש את עזרתו, הצעתי לפניו למנות את אבא כשד"ר לגיוס כספים מטעם הישיבה ולמענה. אולם הנצי"ב השיב שעם כל רצונו הטוב, אין הוא יכול לעשות זאת. המדינה מחולקת לאזורים, וכבר מזמן תפוס כל אזור על ידי שדרי"ם שנתמנו בשעתם, וכל אחד מטפל באזורו.

הנה קרה דבר פלא: בעודנו יושבים בצער ומחפשים מוצא מן המצב הקשה, נפתחה הדלת ונכנס יהודי לבוש בתלבושת מזרחית – כובע צמר גבוה על ראשו, טורי כדורי ציד עוטרים את חזהו ופגיון קטן חגור למותניו. האורח התחיל לדבר בלשון הקודש בהברה ספרדית, והציג עצמו כסוחר מקווקו (אחת המדינות בשטחה של רוסיה) שהגיע לרגל עסקיו לילונא, והואיל ושמעה של הישיבה הגדולה הגיע גם אליהם החליט לבוא ולראות את הישיבה, ועתה שראה את גדולה ותפארתה, הוא בא לבקש מראש הישיבה שיואל לזכות גם את יהודי קווקו בזכות הגדולה של החזקת הישיבה, ומשאלתו היא שיתמנה שד"ר מיוחד שיבקר את הקהילות הגדולות והקטנות שבהרי קווקו, להתרים גם אותן למען הישיבה.

לשמע הדברים אורו עיניו של הנצי"ב, והוא פנה אלי וקרא: "הרי לנו ממש אות מן השמים שבואך ובואו של האורח נודמנו יחד, ברוך השם שנוסף לנו אזור חדש, וודאי שאין מי שראוי לתפקיד זה יותר מאבא".

התכתבות הנצי"ב והרש"י קוק

מתוך עבודתו של הרש"י כשד"ר לישיבת וולוז'ין, היה מתכתב עם הנצי"ב בענייני חיזוק הישיבה ותמיכתה. והנה אחת האגרות ששלח הנצי"ב לרש"י: "ב"ה א' ב' אדר, תרמ"ט, ביאליסטוק.

המברך באהבה, יכורך במדה טובה מרובה, כבוד ידידי הרב המופלג ושנון, ירא אלוקים מרבים, איש אמונים, כש"ת מ' שלמה זלמן הכהן קוק נ"י. מכתבו מן חצי שבט הגיעני, מתחילה לבית, ומשם הגיע לפה, ע"כ נתאחרה תשובתינו. והנני מראש להודות לה' חסדו אשר כוננה על ידינו מקום מוצא פרי צדקה לחיים, לזכות את הרבים, גם את עושי הצדקה מחזיקים בעץ החיים, גם להחברים ותלמידים ה' עליהם יחיו, וכל היכי דאיכא ריוח בתתא עדיף, ומעלי להו. וגם מעלת כבודו עליו להודות לה' כי המציא לפניו עסק מצוה רבה לפרנס בה בני ביתו. ויש לקוות כי יתקיים בו איש אמונים רב ברכות, ואם ראשית הפעולה היא מצער, עוד ישגא פריה מדי שנה בשנה, ע"י קופות שמעלת כבודו נ"י מייסד, או ע"י מעמדות.

ישמח מעלת כבודו נ"י כי זכה להתפרנס מעבודת מתנה לחזוק תורה. והקב"ה יזכהו לעבוד בעזרה עבודת מתנה, ואשר גם הוא בא בשכרו, ככתוב ולא תאירו מזבחי חנם [בלאכי א.ן]. ועתה יתחזק מעכ"ה נ"י בפעולתו, וה' ינח איתו, ויקיים בו מש"כ "נפש עמל עמלה לו", וכדאיתא בסנהדרין דף צט, נפש עמל בתורה – התורה עומדת לו ממקום אחר, וכלימודה כן החזקתה, מי ששם לב להחזיק תורה, התורה עומדת לו להצליחהו [...].

הנני ידידו העמוס בעבודה, נפתלי צבי יהודא ברלין" [קובץ 'סיני' חוברת ס"א עמ' 72. עיקרו של המכתב מובא גם באגרות הראי"ה נוספות 15, ועיין שם אגרת ג].

מתוך מכתב זה מוכח שהנצי"ב שהה פרק זמן מסוים בעיר ביאליסטוק, ובהיותו שם העבירו אליו את המכתב "שהגיע מתחילה לבית (ולולוז'ין) ומשם הגיע לפה" (לביאליסטוק). לא ברור בדיוק מדוע שהה שם הנצי"ב, ההשערה היא שבביאליסטוק הייתה מקום מושבו של הגאון ר' שמואל מוהליבר זצ"ל, רבה של העיר, שהשתתף עם הנצי"ב בהתעניינות ובפעילות בעניין ישוב ארץ ישראל ותנועתה הכללית של 'חובבי ציון' [עיין אגרות הראי"ה עמ' תקמח הערה 1]. כפי שכבר כתבנו בעבר, הנצי"ב היה ראש אגודת 'חובבי ציון' יחד עם חבריו

הגאונים רבי מרדכי עליאשברג ורבי שמואל מוהליבר זצ"ל, ודעתו החיובית ביחס לגאולה בדרך הטבע וישוב ארץ ישראל (כפי שסברו רובם ככולם של גדולי ישראל, עיין בספר 'שיבת ציון' בהרחבה) השפיעה הרבה על דרכו של תלמידו המובהק – מרן הראי"ה.

שד"ר לישיבת וולוז'ין

כמיטב השד"רים המעולים, ראה גם הרש"י את שליחותו לא רק לשם קבלת התרומות, אלא גם לחיזוקם הרוחני של התורמים, ודעתו דאגתו נתונה הייתה להרמת קרן הקהילות, להפיח רוח חיים בעצמות היבשות של אחים יקרים הרחוקים ממרכזי התורה.

הרש"י שהיה בקיא בלשון הקודש מנעוריו, ובשבת היה מדבר רק בלה"ק – סיגל לעצמו את ההברה הספרדית, ובהגיעו לאזורים אלה, היה דורש בבתי הכנסיות בעברית, וקירב הרבה לבבות לתורה ולמצווה. בכל מקום שבא התעניין במצב הדתי, יסד חדרים, דאג לתיקון המקוואות, לכשרות התפילין והמזוזות (עיין מכתבו של 'חפץ חיים' לגאון האדר"ת, מחותנו של הרש"י [מובא באגרות הראי"ה נוספות, 13], בו הוא מספר שהראי"ה שלח לו מכתב ובו הוא מוסר אביו (הרש"י) מעוניין לקבל מספר עותקים של הספרים 'חפץ חיים' ו'שמירת הלשון', ע"מ למכור אותם בקווקאז).

הרש"י היה נודד למרחקים, ומצודתו פרושה הייתה גם על כפרים נידחים בהרי קווקו ובוכרה. אין פלא ששליחותו הצליחה ביותר, ושמעו יצא כשד"ר מעולה, ולכן כשנסגרה ישיבת וולוז'ין (שבט תרנ"ב), נתבקש הרש"י ע"י הנהלת ישיבת 'עץ חיים' בירושלים, להמשיך בשליחותו עבור הישיבה הגדולה הזאת שנוסדה ע"י הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, והייתה עמוד התווך של החינוך התורני בעיר הקודש.

מסורת של חיבת ציון

הרש"י שמח בתפקידו כשד"ר לישיבת 'עץ חיים', מפני שברך זאת הוא גם מסייע לישוב ארץ ישראל אשר את חיבתה המעשית ספג מבית דודו – הגאון ר' מרדכי גימפל יפה זצ"ל (שהיה מגדולי דורו ומחובבי ציון ובונה), והיה רגיל הרש"י לומר: "מי יתן ואמכור את ביתי בגריבה, ואעלה ואתיישב בארץ ישראל" [שיחות הראי"ה עמ' קנר – קנן].

אווירה מופלאה זו של חיבת הארץ הקדושה "אשר כל העליונים וכל התחתונים שתוקם אליה" [לשון הגר"א באגרתו הידועה שכתב לקראת עלייתו ארצה], הייתה מצויה הרבה בבית הוריו של הראי"ה, וכאמור – אף אצל דודו זקנו ר' מרדכי גימפל יפה. באקלים מבורך זה גדל והתחנך מרן הראי"ה, ואת אותה מסורת קדושה לארץ ישראל המשיך והנחיל לדורות הבאים.

בשבוע הבא נספר על הקשר המיוחד שהיה בין רבי מרדכי גימפל יפה זצ"ל לבין מרן הראי"ה זיע"א, ואף נעסוק בהשפעת תורתו של הרמ"ג על הראי"ה.

תיקון דברים

בעלון הקודם כתבנו על הקשר של מרן הראי"ה זיע"א עם ר' חיים מבריסק ובנו הגרי"ז זצ"ל, והוספנו שהיה לגרי"ז קשר מיוחד עם הגרי"מ חרל"פ זיע"א תלמידו המובהק של הראי"ה. בעקבות הדברים קבלנו תגובה מאחד הקוראים, ובה סיפורים נוספים על הקשר בין הגרי"מ חרל"פ לגרי"ז מבריסק. מקור הדברים הוא בספר 'עובדות והנהגות לבית בריסק' [ח"ג עמ' סב] וכך כתוב שם:

"חובה להדגיש, כי למרות שרבנו מרן הגרי"ז ידע היטב כי השקפתם של גדולי תורה מסוימים על המדינה ושותפיה שונה מדעתו, וכמה פעמים היו ירוחמים נוקבים ביניהם בעניינים אלו, הדבר לא גרע כי הוא זה מחשיבותם וערכם הרם בעיניו. וכסדר השרישו "בבית בריסק" בענין המלחמה על טהרת ההשקפה, שאין לנו שום דבר אישי כנגד גדולי ישראל שאינם דוגלים באותה שיטה. מרן הגרי"ז זצ"ל הסביר פעם, כי יש להבין שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, וכשם שפרצופיהם אינם שווים, כך דעותיהם אינם שוות, ואי אפשר לפסול ולבטל לחלוטין את כל האנשים והרבנים שאינם כהשקפת "בית בריסק". מחובבתו להשמיע את האמת [...] אך למרות הכל חייבים לנהוג בתלמידי חכמים בכבוד הראוי להם".

לאחר הקדמה חשובה זו, מובאים הסיפורים הבאים:

"מרן הגרי"ז זצ"ל החשיב מאוד את הגאון רבי יעקב משה חרל"פ זצ"ל, ואמר עליו שהוא "עובד ה'", ובבואו לירושלים שלח את בניו לחזות באמירת שיר השירים שלו בעש"ק לאחר צוות, מלוכב בכגדי שבת קודש, שנאמרה מתוך דביקות נפלאה. וכן נהג הגרי"ז זצ"ל להזמין אותו דרך קבע לשמחותיו, והושיבו במזרח, וכשחלה רבי יעקב משה זצ"ל, הלך מרן הגרי"ז לבקריו".

ובספר 'בינו שנות דור ודור' להגר"ש דבליצקי שליט"א (ובו סיפורים על כמה מגדולי ישראל ועל הנהגותיהם המיוחדות בקודש) יש פרק שלם על קדושתו המופלאה של הגרי"מ חרל"פ, ועל הנהגותיו המיוחדות במצוות ויראת שמים. בין השאר מצטט הגר"ש את הסיפורים הנ"ל, ומוסיף, כי בחלוותו של הגרי"מ חרל"פ זצוק"ל, בין ההמונים שבאו לחלוק לצדיק את כבודו האחרון, היה גם הגרי"ז זצ"ל.

העלון יוצא לאור בסיוע **יְהוָה שְׂרִי'** – הדוכן שלך לספרי קודש ומוסיקה יהודית. סניף ראשי: תחנה מרכזית ירושלים. פלאפון: 0524797380.

- ניתן לקבל את העלון בדוא"ל. שלחו לנו את כתובתכם ואנו נשלח לכם את העלון.
- יש לכם סיפור נדיר הקשור למרן הראי"ה? שלחו לנו את החומר ואנו נפרסמו בעד"ה.
- ניתן לקרוא את העלון גם באתר: www.yeshiva.org.il
- כל תרומה חשובה לנו! עזרו לנו להמשיך ולהגדיל את התפוצה.